

Иорданъ П. Георгиевъ.

ПАНАГОРСКОТО ВЪЗСТАНИЕ

ПРЪЗЪ 1876 год.

(Общедостъпна скаска).

Собствено издание.

В.-Търново.
Печатница на Бр. П. Касабови.
1900.

Иорданъ П. Георгиевъ.

ПАНАГЮРСКОТО ВЪЗСТАНИЕ

ПРЪЗЪ 1876 год.

(Общедостъпна скаска).

Собствено издание.

В.-Търново.

Печатница на Бр. П. Касабови.

1900.

Автора, е изр-
вия директор
на

Пловдивския
Исторически
Музей
Дейн

Панагюрското Възстание

прѣвъ 1876 год.

Въведение. — Сръдня-гора и нейниѣ жители. — Бенковски. — Подготовка на възстанието. — Събра-
нието въ „Оборище“. — Постановленията на управи-
телния комитетъ. — Прѣдательство и повдигане на
Копривица. — Прогласяване на възстанието въ Пана-
гюрице. — Военнияѣ съѣѣзъ. — Укрѣпчаване на Пана-
гюрице. — Освещаване на панагюрското знаме. — Сра-
женията на панагюрциѣ съ турциѣ. — Падането
на Панагюрице. — Клането и опустошенията. — Ба-
шакъ. — Сждбата на апостолитѣ. — Възстанието въ
дрѣновския мѣнастирь. — Сждбата на забѣгналиѣ
бунтовници. — Заключение.

Пуститѣ Панагѹрци станале мускофци,
 Натурьале капи, намьатале пушки,
 Па са утишле в гура зелена,
 Въ гура зелена, въ пусти Іеледжик.
 И с них била Раіна кралица ¹⁾,
 Раіна кралица баірьака носи,
 Утгуварьят ле млади кумити:
 — Развъаваі баірьак Раіне кралице,
 И пубіі баірьак к'гура зелена!

Ут дек са зеле пруклети турци,
 Пруклети турци се баши бозуци,
 Та са бастисале гура зелена,
 Па са фанаа боі да са биіат,
 Боі да са биіатъ с вишневу тупче,
 Та са фжрили с вишневу тупче,
 Па са пукналу вишневу тупче,
 Па ги фанаа пруклети турци,
 Та ги завеле в Панагѹриште,
 В Панагѹриште прет чаджрете.
 И па фанаа Раіна кралица,
 Та іа завеле при бинбашиіата,
 Тоі си Раіна милну испитува:
 — Іа кажи, кажи, Раіне кралице,
 Коі ви научи бунта да дигате! ²⁾

— Тая народна пѣсень трѣба да се из-
 декламира прѣдъ самата скаска, а ако е въз-
 можно, което е и много по-хубаво, да се из-
 пѣе.

¹⁾ Раіна поѣ Георгиева, която шила знамето на панагѹр-
 скитѣ възстаници.

²⁾ Мин. сб. кн. XVI и XVII. Материали стр. 180—181.

Почитаеми господжи и господа,

Както всѣки народъ, така и ние имаме
 свое минало, което трѣба да се изучва стара-
 телно отъ потомството.

Ако разгледаме историята на нашия на-
 родъ прѣзъ врѣмето на петъ-въковното ни
 робство, ще видимъ, че възстанията, които
 направиха Българитѣ въ разни мѣста прѣзъ
 1876 год., заслужватъ най-много да бждатъ
 изучвани и разказвани на народа, защото тия
 възстания сж най-блѣскавата страница отъ
 нашата нова политическа история. Хората,
 които сж повдигнали тия възстания сж и-
 мали благородни подбуждения и света цѣль.
 — Тѣ сж излагали имота и живота си за
 да снематъ отъ българина тежкитѣ ве-
 риги на непоносимото робство. Тия борци сж
 били мъченици за българската свобода; мно-
 го отъ тѣхъ си оставили коститѣ въ далеч-
 нитѣ азиатски затвори, много сж умрѣли отъ
 бой и мъки, оковани въ тежки вериги, мно-
 го сж прѣдали душата си на бѣсилкитѣ, из-
 ложени на поругания, най-послѣ, нѣкои отъ
 тѣхъ сж посегнали сами на живота си, отъ
 отчаяние, или за да не паднатъ въ турски
 ржце и да бждатъ принудени да изказватъ
 другаритѣ си.

Ето защо, почитаеми господжи и господа,
 азъ ще се опитамъ днесъ да ви разправа за
 нашитѣ възстания прѣзъ 1876 год., като се

огранича само върху борбитѣ на нашитѣ братя въ Срѣдня-гора, а най вече въ Панагюрище, защото въ тия борби взе народа най-големо участие и защото апостолитѣ на свободата въ тоя край: Воловъ, Бенковски и Каблешковъ се самоубиха, нѣщо което водителитѣ на другитѣ революционни окръжи не направиха.

На сѣверо-западъ отъ Пловдивъ, въ западната частъ на Тракия, се издигатъ редъ красиви, кѣжелообразни хълмове и височини, покрити съ вѣковни дѣбове и буки. Въ тия прѣлестни гори си е живѣлъ почти независимо прѣзъ всичкото врѣме на турското робство срѣднѣогорския българинъ, тамъ той е пасалъ своитѣ стада на свобода, като не е забравялъ ония велики врѣмена, когато славата на старото българско царство се е разнасяла по цѣлия Балкански полуостровъ.

Богатството и производителността на срѣднѣогорскитѣ жители привлѣкли на последно врѣме вниманието на цариградскитѣ деспоти, които унищожили старитѣ (войнишкитѣ) права на срѣднѣогорцитѣ, поставили въ Панагюрище единъ мюдюринъ съ нѣколко заптиета, почнали да облагатъ народа съ данъци и да го притѣсняватъ всѣчески, додѣто най-послѣ се повдигнало прѣзъ 1876 г. такова грозно въстание, което изплашило до нѣмай кждѣ турцитѣ и обърнало вниманието на цѣла Европа.

Първитѣ бунтовнически сѣмена въ Срѣдния-гора били посѣяни отъ великиятъ българ-

ски революционеръ Дякона Василия Левски, който основалъ въ 1871 год. комитетъ въ Панагюрище, състоящъ отъ 14 души. Левски кръстосвалъ на всекъдѣ Срѣдня-гора и подбуждалъ народа на бунтъ противъ османското царство. Но когато тоя незабравимъ борецъ на свободата билъ издаденъ, уловенъ и обѣсенъ въ 1873 год. въ София, тогава нови апостоли, нови борци почнали да кръстосватъ изъ България и Тракия, за да уячатъ и развиятъ това, което Левски бѣше създалъ.

Тия нови апостоли сѣ показали най-големъ дѣятелностъ прѣзъ 1876 год. Тогава тѣ се събрали въ Гюргево, раздѣлили България и Тракия на 5 революционни окръга, прѣминали Дунава и се разпрѣснали да проповѣдватъ.

IV-я революционенъ окръгъ обнемалъ Срѣдня-гора съ центръ Панагюрище. За апостоли на тоя окръгъ били опрѣдѣлени: Воловъ и Бенковски, които пристигнали въ началото на мѣсецъ февруарий с. г.; а наскоро слѣдъ тѣхното пристигане Бенковски повикалъ отъ Сливенъ Икономова, като неговъ помощникъ.

Отъ тримата срѣднѣогорски апостоли Воловъ е билъ най-образованъ и най-способенъ; но понеже билъ мекъ и отстъпчивъ, то енергичниятъ Бенковски взелъ върхъ. По такъвъ начинъ душата на цѣлото срѣднѣогорско въстание е билъ Бенковски, за личността на когото считамъ за длъжностъ да кажа нѣколко думи.

Бенковски се родилъ въ Копривщица. Сжщинското му име било Гавриилъ Хлътовъ

Груевъ. Когато се явилъ въ 1876 г. въ Панагюрище, Бенковски билъ 28 годишенъ, високъ, възсухъ, съ сини очи, руса коса, и руси естествено завити на горѣ мустаци. Въобще Бенковски билъ чловѣкъ много прѣдставителенъ и много внушителенъ.

Бенковски билъ доста малограмотенъ, нъ затова пъкъ билъ пламененъ ораторъ и ималъ желѣзна воля.— Каквото си намислялъ, каквото рѣшавалъ, тутакси го турялъ въ изпълнение и не отстъпвалъ на никого. Той билъ чловѣкъ нервозенъ, изпивалъ по нѣкога по 20 кафета на една нощъ за да се възбужда и не спѣлъ по цѣли денонощия, когато трѣбало да се работи и да се обикалятъ комитетитѣ. При всичко че не билъ ученъ, Бенковски билъ надаренъ отъ природата съ такава умствена сила, щото често диктувалъ едноврѣменно на трима писари три различни писма.

Ето какъвъ човѣкъ е билъ Бенковски, който организиралъ най-грозното въстание противъ турцитѣ въ 1876 г., Панагюрското въстание.

Щомъ като се явилъ въ Панагюрище, Бенковски билъ избранъ за прѣдсѣдателъ на новоустроенния панагюрски комитетъ, който се състоялъ отъ 12 души, а единъ отъ членоветѣ на комитета, Павелъ Бобековъ, билъ назначенъ за началникъ на бѣдащитѣ въстаници, подъ името хилядникъ. На Бобекова били дадени 10 помощници, подъ името стотници, а всѣки стотникъ си ималъ по 10 десетници.

Скоро били намѣрени и пари за подго-

товление на въстанието. Мѣстнитѣ дружества: абаджийското, търговското, файсчийското, и даже женското дали на заемъ на комитета около 1000 турски лири, за купуване на оръжия. — Подобни заеми направили и селскитѣ комитети.

Наскоро слѣдъ това Панагюрцитѣ почнали да излизатъ нощно врѣме по десетки, отивали въ близкитѣ гори и тамъ се обучавали на военни упражнения и изпитвали далнобойността и силата на своитѣ мечкарски шишинета. Първенцитѣ на града се прѣстрували, че нищо не виждатъ, а нѣкои, както напр. двама а панагюрски старѣйшини, взели дѣятелно участие. Даже единътъ отъ тѣхъ, Щарбановъ, задържалъ 160 л. царски пари и ги далъ за въстанието.

Слѣдъ като уредили работитѣ въ Панагюрище, Бенковски и Воловъ трѣгнали да обикалятъ цѣлата Срѣдня-гора. Тѣ проповѣдвали на всѣкъдѣ, че трѣба да се запалятъ българскитѣ и турскитѣ села и градове, да се развалятъ мостоветѣ и да се прѣсѣкатъ телеграфнитѣ жици. Тогава, казвали тѣ, турцитѣ ще захванатъ да колятъ и грабятъ, както всѣкога, и европейскитѣ сили ще бѣдатъ принудени да се намѣсятъ и да поискатъ отъ Турция да даде нѣкои права на Българитѣ. — Както и стана.

Въ скоро едно врѣме цѣлата Срѣдня-гора била обхваната отъ едно общо въодушевление за въстание. Въ много кѣщи лѣяли коршуми, печели дълготраенъ сухъ хлѣбъ, правѣли цървули, приготвявали мехлемъ и

разчесвали ленени и памучни платове за тефтикъ за раненитѣ.

Турцитѣ отъ Златица и отъ други мѣста донасяли съ торби барутѣ да го продаватъ въ Панагюрище, безъ да си помислятъ, за какво се купува тоя барутѣ толкова много.

Оръжието на възстаницитѣ било слабо. Тѣ събрали и поправили всичко 600 пушки отъ разни видове, почти всички кремаклийки. Ето защо панагюрскиятъ комитетъ изпратилъ одного отъ своитѣ вѣрни хора съ 1050 лири въ Цариградъ, за да купи оръжие и да го прѣпрати като стока.

Но прѣди да пристигне това оръжие, възстанието избухнало.

За да изплашатъ Турцитѣ, възстаницитѣ, почнали да правятъ топове. Никола Бимбашии направилъ 6 голѣми и 5 малки топа отъ черешово, дъбово и орѣхово дърво. Тия топове били дълги до 2¹/₂ метра и били яко стегнати съ желѣзни обрѣчи. Панагюрцитѣ мислѣли да пълнятъ своитѣ топове съ гвоздѣи, съ разни желѣзни дреболии, а най-вече съ топузитѣ на кантаритѣ, които топузи събрали отъ всичкитѣ къщи.

Най-послѣ, по прѣдложението на 85 годишния старецъ Дѣдо Стоя Брадестия, направили островърхни желѣза, набучили ги на дълги дръвови тояги и пѣрти и ги дали на конницитѣ, които нѣмали пушки, а били въоръжени само съ ятагани, револвери и пищови.

Когато мисълта за една революция противъ османското царство проникнала доста-

тъчно въ цѣлата Срѣдня-гора и въ много градове и села надъ Родопитѣ, когато въ Панагюрище било почти всичко готово за да се започне борбата, тогава тримата апостоли на срѣднѣогорския край: Бенковски, Воловъ и Икономовъ, събрали панагюрския революционенъ комитетъ и рѣшили да се направи едно общо събрание отъ прѣдставителитѣ на всичкитѣ градове и села, които влизали въ IV-тото бунтовнишко панагюрско окръжие. Мѣсто за това събрание избрали „Оборицето“, което се намира на сѣверо-западъ отъ Панагюрище, въ единъ гористъ и скритъ долъ, въ гората Разлатица. Скоро били разпратени писма, и слѣдъ нѣколко дена на опрѣдѣленото врѣме (13 Априлий) се явили прѣдставители отъ 60 села и градове, които прѣдставители, заедно съ пазачитѣ и съ други невикани съзаклетници достигали до 400 души.

Въ Оборицето били прѣгледани най-напрѣдъ пълномощнитѣ писма на прѣдставителитѣ и слѣдъ това дали всички клетва.

Въ врѣме на клетвата Бенковски държалъ една прочувствена рѣчь. Когато той извикалъ „многострадални братя, земята, която ние тъпчиме е напоена съ невинна българска кръвъ, пролѣна отъ нашитѣ петстотинъ годишни душмане“ — всичкитѣ прѣдставители паднали на колѣни и очитѣ имъ се прѣмръжили отъ сълзи.

Събранието въ Оборицето траяло 3 дена: отъ 13 до 16 Априлий. Първиятъ и най-важниятъ въпросъ, който се е разглеждалъ въ това събрание, е билъ въпроса за начина на възстанието. Нѣкои отъ прѣдставителитѣ

предлагали, щото населението да си стои мирно, а да излѣзатъ само чети въ планината; на това мнѣние били и апостолитѣ. Нѣ повечето отъ представителитѣ не били съгласни. Тѣ казвали, че мѣжтѣ не трѣба да оставятъ женитѣ и дѣцата си беззащитни. Тѣ искали щото цѣлото население да възстане, защото въ такъвъ случай и Еврона ще да съчувствува на възстанието; а ако се пустнатъ само чети по Балкана, тогава, казвали тѣ, турското правителство ще ги представи на външния свѣтъ като разбойници, ще ги прѣслѣдва като такива, ще ги излови и ще ги избие. Поради това приело се щото цѣлото население да възстане.

Въ Оборицето се разглеждалъ и въпроса, кога да стане възстанието. При всичко че Бенковски и неговитѣ другари били рѣшили въ себе си да повдигнатъ народа на 1 Май, при все това, да не би плана да бѣде прѣдаденъ, рѣшили, че възстанието ще трѣба да стане скоро, нѣ точно кога, не може да се знае.—Казвали, че деньтъ на възстанието ще да зависи отъ обстоятелствата.

Послѣ рѣшили, че ако турцитѣ усѣтятъ работата и хванатъ да затворятъ нѣкого отъ съзаклетницитѣ, то селото, въ което бѣде хванатъ, трѣба да възстане, да го освободи и да яви за това нѣщо тутакси въ Панагюрище.

Най-послѣ събранието избрало единъ управителенъ комитетъ, състоящъ отъ 12 члена, който да опрѣдѣли, както кога ще трѣба да стане възстанието, така също да опрѣ-

дѣли и дѣйствиата на възстанниците отъ разнитѣ мѣста.

При затварянето на събранието било постановено, щото жителитѣ на по-малкитѣ села, които не би могли сами да се защитаватъ, да си отведатъ сѣмействата въ по-големитѣ и тамъ задружно да се биятъ. А за главенъ центръ на възстанието билъ опрѣдѣленъ гр. Панагюрище.

Щомъ като си разотишли представителитѣ отъ Оборицето, управителниятъ комитетъ почналъ своитѣ засѣдания въ Панагюрище, въ които постановилъ слѣднитѣ нѣща:

1. Възстанието да се повдигне на 1 Май сжщата година.

2) Тутакси слѣдъ повдигането на възстанието да се запалятъ градоветѣ: София, Татаръ-Пазарджикъ. Пловдивъ и Одринъ.

3. Да се скѣсатъ телеграфнитѣ жици и да се поврѣди желѣзно-пѣтната линия на Баронъ Хирша.

4) Градоветѣ Панагюрище и Копривщица да държатъ отбранително положение, за да запазятъ побѣгналитѣ въ тѣхъ жители отъ околнитѣ села.

5) Всички, които се противятъ на възстанието, били тѣ Турци или Българи, да бѣдатъ избивани, безъ да се закачатъ женитѣ и дѣцата имъ.

6. Всѣки, който нападне мирно турско население, да се наказва съ смъртъ.

Не само управителния комитетъ, нѣ и всичкитѣ комитети въ срѣдня-Гора работѣли дѣятелно и се приготвоявали за възстанието, като се надѣвали, че то ще се повдигне кж-

дѣ 1 Май; обаче смѣтката имъ не излѣзла вѣрна, защото турцитѣ скоро узнали всичко, каквото е станало въ Оборището.

Прѣдставителътъ отъ селото Балдбово, Ненко Стояновъ Терзийски разправилъ на Т-Пазарджикскитѣ власти за всичко, каквото е видѣлъ и чулъ въ Оборището. Вслѣдствие на това турцитѣ почнали да взематъ прѣдпазителни мѣрки и възстанието избухнало прѣждеврѣменно.

Отъ Пловдивъ билъ изпроводенъ за въ Копривщица Неджибъ Ага, за да види тамъ какво се подготвява и за да хване, ако потрѣба, главатаритѣ на съзаклетницитѣ. Неджибъ Ага пристигналъ на 19 Априлий и въ сѣщия день се опиталъ да хване водителя на Копривщянитѣ, Тодора Каблешкова, нѣ послѣдниятъ, като се облѣгалъ на рѣшението въ Оборище, въоружилъ нѣколко съзаклетници, убилъ Мюдюрина и избилъ нѣколко заптиета, а Неджибъ ага сполучилъ да избѣга прѣзъ Клисуре за Пловдивъ. По такъвъ начинъ възстанието пламнало най-напрѣдъ въ Копривщица на 19 Априлий, 1876 г. Тутака слѣдъ това Каблешковъ писалъ на Бенковски, но писмото му пристигнало въ Панагюрище едвамъ на другия день, на 20 Априлий слѣдъ обѣдъ.

Когато Бенковски получилъ писмото, прочелъ го, позамислилъ се, прочелъ го още веднажъ, позамислилъ се пакъ и най-послѣ извикалъ „Бунтъ!“ Пратилъ да повикатъ хилядника Бобекова и членовѣтъ на комитета, и когато послѣднитѣ настоявали да се почака 4—5 дена, Бенковски продължавалъ да вика: „Бунтъ,!

бунтъ! всѣкой да се въоружава!“ Сѣщеврѣменно Воловъ изпраздилъ пушката си прѣзъ прозореца, това направила и стражата на Бенковски. Случайно пристигналъ въ тая минута и попъ Грую отъ село Баня. Той като видѣлъ каква е работата, извадилъ изъ подъ расото своитѣ два кремакови пицова, изпразнилъ ги и захваналъ грозно да се заканва на турцитѣ, на проклетитѣ Агарянци, както той обичалъ да ги нарича. Тутака, поради гърмежитѣ, се събрала въ двора голѣма навалица любопитни, които Бенковски разпратилъ скоро по къщята, като имъ обявилъ, че възстанието ще бѣде ей-сега прогласено.

Въ 3¹/₂ часа слѣдъ обѣдъ черковнитѣ клепапа заклепали и камбанитѣ започнали грозно да биятъ. Дюгенитѣ и работилницитѣ се затворили. Всѣкой съзаклетникъ, облѣченъ въ бунтовнически дрехи и въоруженъ, бързалъ къмъ чаршията. Даже женитѣ се размърдали по улицитѣ, а стари баби, съ босилякъ въ рѣжа, поздравявали по-младитѣ жени съ думитѣ: „Честито ти царство, булка“.

Най-послѣ въ чаршията пристигнали Бенковски, Воловъ, Бобековъ и стотницитѣ, които водяли съ себе си въоръжени съзаклетници. Верѣдъ грамадното множество, Бенковски, който билъ облѣченъ въ дрехи, обшити съ сѣрма, издигналъ едно хубаво зелено знаме, на което се виждалъ златенъ левъ, стѣпилъ върху полумѣсецъ. Като издигналъ знамето, Бенковски извикалъ, колкото му гърлото държало: „Възстание! възстание!“ — Възста-

ние! изкрепцѣли съзаклетниците и се разпръснали по всичките улици, като повтаряли все тая дума. Още на часа били избити нѣколко мирни турци, дошли случайно въ Панагюрище и нѣколко заптиета, а останалитѣ били затворени и си останали неповрѣдими чакъ до свършъка на възстанието.

И така, възстанието биде прогласено въ Панагюрище на 20 Априлий 1876 г. Тутакси слѣдъ това много отъ членоветѣ на изпълнителния комитетъ тръгнаха отъ Панагюрище, съ възвания въ рѣка, за да повдигнатъ на всѣкъдѣ народа. Възстанието прѣминавало бързо отъ село въ село, и въ единъ два дена обхванало цѣлата Срѣдня-гора. Освѣнъ това, възстанали жителитѣ на Перушица, на Батакъ, на Брацигово и още на нѣкои мѣста надъ Родопитѣ.

Въ сѣщия день на възстанието, вечеръ, се събрали на панагюрския пазаръ и стояли готови за бой 50—60 конника и 500 пешаци. Хилядникътъ Бобековъ обявилъ на своитѣ войници, че трѣба да се закълнатъ, че ще умратъ за отечеството си. Слѣдъ закълнането още на сѣщото мѣсто било рѣшено да се слѣе изпълнителниятъ комитетъ, избранъ въ Оборицето, съ панагюрския революционенъ комитетъ. По такъвъ начинъ двата комитета образували единъ съвѣтъ, нареченъ „Воененъ съвѣтъ“, който трѣбало да ръководи и управлява всичките работи на възстанието.

На другия день се явили въ военния съвѣтъ пратеници отъ разни села, за да питатъ, какво да правятъ. Съвѣтътъ имъ заповѣдалъ

да отведатъ женитѣ и дѣцата си въ горитѣ, въ Копривщица или въ Панагюрище, а мъжетѣ тутакси да възстанатъ. Малкитѣ села да се съединяватъ по нѣколко на едно. Ако нѣкое село поиска помощъ отъ друго, да му се спомогне. Най-послѣ, да съобщаватъ за всичко станало на Военния съвѣтъ въ Панагюрище.

Слѣдъ това Волковъ и Икономовъ тръгнаха за Старо-ново-село и за Карлово, но били принудени да се спратъ още въ Клисура, дѣто трѣбало да се биятъ противъ турцитѣ, които нападнали вече на това село.

Военниятъ съвѣтъ рѣшилъ да се нападне селото Стрѣлча, въ което имало доста турци. За тая цѣль било заповѣдано да тръгне една чета отъ Копривщица, а на другия день, 23 априлий, билъ изпратенъ отъ Панагюрище съ своята чета стотникътъ Иванъ Хорчовъ. Копривщенската чета била разпръсната отъ турцитѣ, но храбритѣ Панагюрци, ако и да сж били само 100 души, прѣдводителствувани отъ Хорчова, разбили съвсѣмъ турцитѣ и опустошили цѣлото село.

На 22 априлий Бенковски тръгналъ съ 40 бунтовници, за да види, какво се върши въ околнитѣ села, а игуменътъ на Калугеровския манастиръ, Дѣдо Кирилъ, храбъръ и неустрашимъ монахъ, тръгналъ за Бѣлово, за да повдигне и тамкашното население. Въ сѣщия день пристигнали въ Панагюрище отъ околнитѣ села около 1500 мъже, жени и дѣца, отъ които само 300 души били просто въоръжени.

За да се избѣгнатъ всѣка случайность, Панагюрцитѣ започнали още на 22 априлий да укрѣпаватъ града си подѣ ръководството на Т.-Пазарджикския прѣдставителъ, Соколова, който билъ назначенъ за комендантъ на Панагюрище. Освѣнъ четата на Соколова, мими, жени, баби и старци съ мотики и лопати въ ръцѣ се надпрѣварвали да копаятъ окопи около града, който билъ въ скоро врѣме укрѣпенъ. Тогава стотниците били поставени заедно съ четитѣ си въ обкопитѣ, за да пазятъ, да не би турцитѣ да влѣзатъ въ Панагюрище. Най-добръ билъ укрѣпенъ пѣтя откъмъ селото Стрѣлча. Тамъ билъ поставенъ самъ Соколовъ съ 300 души, защото панагюрцитѣ се страхували, да не би да бждатъ нападнати отъ тоя пѣтъ, понеже, споредъ мѣстнитѣ прѣдания, турцитѣ и татаритѣ нападали всѣкога отъ къмъ Стрѣлча, когато прѣвземали и опустошавали въ старо врѣме града. — Изобщо, всичкитѣ войници били поставени на обкопитѣ. Само Ив. Хорчовъ съ своята чета и 40—50 конника били оставени свободни, за да бждатъ на разположение на военния съвѣтъ.

За прѣхранване на възстанниците били поставени казани въ училищата и въ самитѣ обкопи, дѣто се приготвявали най-разнообразни яденета; а нужднитѣ срѣдства за това прѣхранване били набавяни отъ щедри пожъртвователи.

Късно вечерята, сѣщия день 22 априлий, Бенковски се завърналъ отъ обиколката си, заедно съ 200 въоръжени селяни отъ околнитѣ села, обаче половината отъ тия се-

ляни се върнали на другия день отново въ домоветѣ си.

На слѣдующия день, на 23 априлий, се осветило знамето на възстанницитѣ, което било скроено и ушито отъ учителката *Райна попъ Георгиева*. Това знаме било копринено и разкошно ушито. Едната му страна била тъмноречвена, а другата — тъмнозелена, съ златенъ левъ, стѣпилъ на полумѣсецъ и съ надписъ: „**свобода или смъртъ**“. — Надписътъ и изображенията били така ушити, щото се виждали отъ двѣтѣ страни.

Освещаването на знамето станало много тържествено.

Още сутринята на Гербовъ день почнали да се събиратъ на тѣлпи мъже и жени въ къщата, въ която щѣло да стане освещаването. Знамето поставили на една маса, а около него стояли прави Бенковски, Бобковъ, членоветѣ на военния съвѣтъ, облѣчени въ военна форма, и много свещеници, облѣчени въ черковни одежди. Слѣдъ прочитане на нѣколко молитви, знамето било вече осветено. Казали се нѣколко рѣчи, и народътъ викалъ: „Да живѣй България! Да живѣй Бенковски!“ (Тогава нашиятъ народъ не знаелъ още да вика ура!). Слѣдъ рѣчитѣ знамето било приковано на единъ нарочно приготвенъ прѣтъ, и слѣдъ 10—15 минути, всички излѣзали на улицата, за да прѣминатъ съ тържество прѣзъ цѣлото Панагюрище.

Шествието било наредено така:

Най напрѣдъ вървѣли десетина конника,

слѣдъ тѣхъ дѣдо попъ Грую отъ село Бая, сѣщо на конь, като държалъ въ едната си ржка юздитѣ, а въ другата — голъ ятаганъ. Слѣдъ попъ Груя ѣздѣла на конь учителката Райна, като държала въ ржката си знамето и била обкръжена отъ 2-ма конника и отъ Бенковски. Слѣдъ знамето вървѣло всичкото духовенство, облѣчено въ църковни одежди, а слѣдъ духовенството вървѣли почти всичкитѣ мъже, жени и дѣца отъ Панагюрище, като пѣли, като си честитявали новото царство и като си пожелавали щастливи сетнини. Въобще, радостта на народа била въ тоя день безкрайна.

Вечерта Банковски излѣзълъ отъ Панагюрище. Той тръгналъ съ 130 конници и пешаци, за да обиколи възстаналитѣ градовце и села, като прѣминалъ прѣзъ Мечка, Петричъ, Поибрене, дошълъ въ Ихтиманско и влѣзълъ въ Бѣлово. Селянитѣ отъ всичкитѣ села излизали отъ далечъ да го посрѣщатъ, съ черковнитѣ хоругви и съ черковни словесия; а нѣкои отъ тѣхъ се кръстѣли, падали на колѣнитѣ прѣдъ него, и очитѣ имъ се напълвали съ радостни сълзи, за дѣто били честити да видятъ български войвода и българска войска. По такъвъ начинъ Бенковски пристигналъ най-послѣ въ Бѣлово, дѣто билъ сѣщо радостно приетъ. Тамъ той заповѣдалъ да прѣсѣкатъ телеграфа, да избиятъ 5—6 турци, чиновници при станцията, да изгорятъ станцията и да разрушатъ единъ мостъ на самата желѣзница. Въ Бѣлово се присѣдинили къмъ четата на Бенковски нѣколко далматинци, чиновници и работници по линията.

Отъ Бѣлово Бенковски отишълъ въ непристъпния върхъ Еледжикъ, дѣто се били събрали възстанници отъ много села, за да се защищаватъ отъ турцитѣ. Въ Еледжикъ Бенковски узналъ, че Панагюрище е вече нападатото отъ турцитѣ. Той тръгналъ тутакси съ своята юнашка чета, нъ когато се доближилъ до града, грозни пламъци се издигали вече надъ него, а жителитѣ му били разбити и распрѣснати изъ горитѣ.

Ето горѣ-долу какъ сѣ текли събитията въ Панагюрище слѣдъ заминаването на Бенковски.

Когато Бенковски излѣзълъ отъ Панагюрище, военниятъ съвѣтъ се провъзгласилъ за приврѣменно правителство и си направилъ сребрѣнъ печатъ съ надписъ: „Българско приврѣменно правителство въ Сръбня-гора“.

Между това турцитѣ отъ Т.-Пазарджикъ, Пловдивъ и София узнали за възстанието и пловдивскиятъ мютесарифинъ тръгналъ отъ Т.-Пазарджикъ съ 200 конника, придруженъ отъ много аги и бееве, за да нападне на Панагюрище, но като се научилъ, че въ Панагюрище имало много руси, уплашилъ се, върналъ се назадъ въ Пловдивъ и поискалъ помощъ отъ Одринъ и Цариградъ.

Въ Цариградъ рѣшили да се изпратятъ 1000 войника подъ началството на Хафъзъ-паша, който са намиралъ тогава въ София. Хафъзъ-паша тръгналъ незабавно, нъ понеже и него заплашили, че имало московци, то и той поискалъ да му изпратятъ още 2000 ду-

пи на помощъ. Слѣдствие на това слѣдъ 2 дена пристигнали 3000 войници подъ началството на Адилъ паша и Селями паша. Освѣнъ това, тия паши имали още 600 конника отъ „инатъ казакларъ“—поляци бѣжанци, които служели въ турската войска. Вънъ отъ тая редовна войска нѣколко хиляди башибозуци се повдигнали отъ всѣкъждѣ, за да убиратъ, да колятъ и да грабятъ.

Пашитѣ изпращали два пжти писма до главатаритѣ на възстанието, за да сложатъ оружieto, нѣ хилядникѣтъ Бобековѣ имъ скъсалъ и двата пжти писмата. Като не получили никакъвъ отговоръ, турцитѣ потеглили подъ главното началство на Адилъ паша, за Панагюрище и се сирѣли до селото Стрѣлча. Тогава приврѣмното правителство изпратило противъ тѣхъ, на 26 Априлий, Соколова и Бобекова съ нѣколко стотинъ бунтовници, които били въоръжени повече съ копия и коси. Соколовъ и Бобековъ се разположили въ 2 скрити мѣстности до Стрѣлча, така щото турцитѣ не подозирали даже тѣхната близость; нѣ възстанниците, въпрѣки заповѣдта на Бобекова, сами се издали, като запалили една кошара. Турцитѣ изпратили противъ тѣхъ 50—60 конника съ червени байраци, нѣ възстанниците отблъснали тия първи нападатели, като убили трима отъ тѣхъ. Въ тоя день турцитѣ не направили втори опитъ за нападение, защото валѣло непрестанно силенъ дъждъ. На другия день, 27 априлий, Соколовъ довелъ отъ Панагюрище 312 нови борци, та силата на възстанниците станала по-голѣма. Турцитѣ не знаели силата на бун-

товниците, защото послѣднитѣ били скрити въ гората, при все това слѣдъ обѣдъ тѣ нападнали на нашитѣ, и сражението се продължавало съ промѣнливъ успѣхъ чакъ до вечерята. Въ това сражение падналъ въ плѣнъ единъ отъ възстанниците, който, подъ натиска на грозни заплашвания и мъжки, изказалъ силата на панагюрцитѣ, оружieto имъ и че нѣма мѣжду тѣхъ никакви руси. Поради това на слѣдующия день, 28 априлий, още отъ при зори турцитѣ почнали да нападатъ стремително и слѣдъ едно кръвопролитие, което траяло 3 часа, нашитѣ се оттеглили въ Балабановата кория, близо до Панагюрище, всичко 200 души. Тогава Соколовъ дошелъ пакъ въ Панагюрище и взелъ още 400 души, по-вечето отъ които сж били възвърнали отъ първитѣ сражения. Щомъ пристигналъ Соколовъ въ Балабановата кория, пристигнали и турцитѣ, тогава на 29 априлий се захваналъ силенъ бой, въ който 4000 редовни турски войници, прѣвъзходно въоръжени, и нѣколко хиляди башибозуци се сражавали съ 600 възстанници, въоръжени повече съ кремъклийки. При това валѣлъ и дъждъ, който измокрялъ фишецитѣ на възстанниците. Обаче при всичката си слабостъ и малочисленостъ, нашитѣ не отстъпили отъ завзетитѣ си позиции, до дѣто не се мръкнало. Тогава турцитѣ се оттеглили, но и нашитѣ не можали вече да имъ противостоятъ, за това и тѣ, възползувани отъ мрака, оттеглили се въ обкопитѣ край Панагюрище, при мѣстноститѣ Високъ и Кукла, дѣто поставили и нѣколко отъ дървенитѣ топове.

На 30 Априлъ е станало последното сражение. Турцитѣ нападнали съ голѣми сили на мѣстността Високъ, изгонили отъ тамъ възстанниците; нападнали слѣдъ това на мѣстността Кукла, прогонили ги и отъ тамъ, та Соколовъ билъ принуденъ да се укрѣпи въ харманитѣ на бърдото Спасовъ-день. Но тука вече възстанниците не слушали никаква команда, а всѣки стрѣлялъ на кѣдѣто му видятъ очитѣ. Два пѣти турскитѣ гѣсти редове се повръщали назадъ, разклащани и разредявани отъ куршумитѣ на възстанниците, но на третиятъ пѣтъ, съ едно диво изреване „Алахъ!“ тѣ навлѣзли въ редовѣтъ на възстанниците и ги разпрѣснали, като взели двата дървени топа, съ които напѣтѣ се защищавали. — Бърдото Спасовъ-день турцитѣ нарекли канлъ-табя (кърваво укрѣпление), защото тука загинали мнозина отъ тѣхъ.

Отъ бърдото Спасовъ-день възстанниците се оттеглили въ Панагюрище и тамъ, отъ скришни мѣста избивали турцитѣ, когато последнитѣ влѣзли въ града.

Още когато е ставало сражението въ обкопитѣ на Панагюрище, много отъ жители тѣ му, особено женитѣ и дѣцата, почнали да бѣгатъ къмъ селото Мечка, отдѣто пѣтъ билъ свободенъ, но слѣдъ прѣвземането на бърдото Спасовъ-день, слѣдъ обѣдъ на 30-й априлий, турцитѣ навлѣзли отъ всѣкъдѣ въ Панагюрище, и панагюрското царство, което траяло 10 дена, се свършило.

И така храбритѣ панагюрци, на брой около 1000 д. се сражавали цѣли 5 дена противъ 4000 хилядна редовна турска войска и

противъ 5000 башибозуци. Въ всичкитѣ сражения до падането на Панагюрище сж били избити около 50 панагюрци, а около 400 д. турци.

Обаче борбитѣ между турцитѣ и възстанниците не се свършили съ прѣвземането на панагюрскитѣ обкопи. Когато турцитѣ влѣзли въ града, много отъ възстанниците се скрили въ кѣщята си и отъ тамъ ги избивали; тѣй, само Радъ Тусчийски избилъ отъ своята засада 17 души. Борбитѣ въ града се продължавали 24 часа. Най послѣ членовѣтъ на Военния Съвѣтъ, съ помощта на нѣколко храбри и рѣшителни стотници, отървали много жени и дѣца и ги извели прѣзъ турскитѣ редове въ гората, а слѣдъ това, сами се оттеглили прѣзъ нощта, срѣщу 1-ий май. Така щото едва на 1 май турцитѣ станали пълни господари на Панагюрище.

Още когато обсаждали града, турцитѣ бомбардирани и разрушили църквитѣ и училищата, а когато влѣзли вътрѣ, тѣ запалили цѣли махали, за да заставятъ възстанниците да се прѣдадатъ. По такъвъ начинъ половината Панагюрище било изгорено.

Като влѣзли въ града, турцитѣ обрали каквото намѣрили, а башибозуцитѣ откарали около 10,000 овце и говеда.

3—4 дена слѣдъ падането на Панагюрище, забѣгналитѣ му жители били заставени отъ гладъ и студъ да се завърнатъ единъ по единъ отново въ града си. Звѣрствата и жестокоститѣ, които турцитѣ извършили надъ

тия нещастници, сж неуписуеми. Всичкитѣ забѣгнали мъже, жени и дѣца, които се завръщали отъ гората, бивали затваряни въ яхъритѣ и ханищата, като добитѣкъ. Прѣдводителитѣ на баши-бозуцитѣ, както и самиятъ Хафъзъ паша извършили най непростителни и гнѣсни злодѣйства. — Който имъ се противѣлъ, незабавно му отнемали главата. Учителката Райна, която шила знамето и дѣдо попъ Грую, който заклелъ възстанниците, били жестоко измъчени и отведени за изпитание въ Пловдивъ. Много моми и жени, които искали да се избавятъ отъ турския развратъ, били заклани прѣдъ своитѣ родители и мъже; както наопаки, много родители и мъже, които искали да запазятъ честта на дѣцата и женитѣ си, бивали сжщо избити. Това варварство накарало нѣкои мъже и жени да се убиятъ сами прѣдъ дѣцата си, за да не паднатъ въ турскитѣ ржцѣ.

За да турятъ вѣнецъ на своитѣ свирѣпства, турцитѣ избили много невинни дѣчица, прѣдъ самитѣ имъ майки, защото послѣднитѣ се противѣли на гнѣснитѣ имъ искания. Изнасилени жени, отъ срамъ по-послѣ, сами се обѣсили, а много отъ затворниците били избити безъ никаква вина и безъ никаква прѣсѣда.

Слѣдъ възстанието цвѣтущото Панагюрище се обърнало въ пепелище. Богатата му библиотека, въ която е имало интересни ржкописи, изгорѣла; работилницитѣ запусѣли, а градътъ се покрилъ съ мъртви трупове. Само прѣзъ първитѣ 4 дена били избити въ Панагюрище 384 д. отъ м. полъ и 154 д.

отъ ж. полъ, между които една калугерка, 6 свещеника и 2 диакона. Освѣнъ това, вѣнъ отъ града имало избити около 400 д. Избити сж били и около стотина мъже, жени и дѣца, дошли по-рано отъ околнитѣ села, за да бждатъ на защита въ Панагюрище.

Дълго врѣме много отъ труповетѣ наубититѣ останали непогребени, а погребенитѣ били толкова плитко заровени, щото кучетата изравяли тѣхнитѣ полу-прогнили части и ги влачили по улицитѣ. Грозенъ и отвратителенъ смрадъ се разнасялъ на всѣкъдѣ, но скоро рухналъ силенъ дъждъ, разпрѣсналъ чернитѣ облаци димъ, които се носяли още надъ полуизгорѣлия градъ, рухналъ дъждъ, който отнесалъ смраднитѣ останки на окапалитѣ трупове, и градътъ се очистилъ. Но тоя дъждъ не можалъ да отнесе съ себе си ужаснитѣ страдания и мъки, които панагюрцитѣ прѣтърпѣли.

Но не е само Панагюрище, което е пострададо отъ турцитѣ. Варваритѣ извършили подобни, а даже и много по-голѣми жестокости въ Перушица, въ Клисуре и въ другитѣ възстанали паланки и села. Въ тракийската равнина и въ прѣлестната Срѣдня-гора се издигали грамадни огнени стълбове чакъ до небето. Западна Тракия прѣдставлявала единъ грозенъ, нечуванъ пожаръ, посрѣдъ който се чували сърдцераздерателнитѣ писъци на умирающитѣ. 58 села и 5 мѣнастиря били опустошени, а 15,000 д. избити.

Но най-грозна е била сждбата на Батакъ, сждба ужасна, за която почти, че нѣма думи

въ човѣшкия езикъ, за да се опише. Ето какъ
я описва поета.

I.

Отъ Батакъ съмъ, чичо, знаешъ ли Батакъ?
Хе, тамъ задъ горитѣ . . . много е далече.
Нѣмамъ баща, майка: ази съмъ сиракъ,
И трепера малко: зима дойде вече.
Ти Батакъ не си чулъ, а азъ съмъ отъ тамъ;—
Помня го клането и страшното врѣме.
Бѣхме деветъ братя, а останахъ самъ.
Ако ти разкажа, страхъ ще те съземе.

II.

Като ги искаха, чичо, азъ видяхъ . . .
Съ топоръ ги сѣчаха, ей тъй .. на дръвника;
А пъкъ ази плачахъ, на ме бѣше страхъ;
Само бачо Пеню съ голѣмъ гласъ извика ..
И издъхна бачо . . . А единъ хайдукъ
Баба ми убѣси на вѣхтата стрѣха,
И кръвта протече изъ нашия капчукъ ..
А ази бѣхъ малъкъ и менъ не заклаха.

III.

Татко ми излѣзе изъ къщи тогасъ
Съ брадвата въ рѣцѣтъ и нѣщо продума ..
Но тѣ бѣха много: пушнаха завчасъ
И той падна възнакъ: уби го крушума.
А мама искочи, отъ къдѣ не знамъ,
И надъ татка хвана да вика, да плаче,

Но нея скѣлцахъ съ единъ ножъ голѣмъ,
За това съмъ, чичо, азъ сега сираче.

IV.

А бѣ много страшно тамъ да бѣдешъ ти.
Не знамъ що не щѣха и менъ да заколятъ.
Но плѣвнята пламна и за да пращи
И страшно мучаха кравата и вольтъ
Тогавъ побѣгнахъ плачишкомъ на вѣнъ.
Но послѣ, когато страшното замина —
Казаха, че въ оня голѣмий огънь,
Изгорѣлъ и вуйчо, и дѣдо, и стрина

V.

И черквата наша, чичо, изгорѣ
И школото пламна, и момици двѣсти
Станаха на вжгленъ — нѣкой ги запрѣ ..
Та и много още мѣже и невѣсти.
А кака и леля и други жени
Мѣчиха ги двадни, та па ги затриха:
Още слушамъ, чичо, какъ пискать они!...
И дѣтенца много на маждракъ набиha.

VI.

Сичкий свѣтъ затриха! Какъ не бѣ ги грѣхъ?
Само дѣдо Ангелъ оживѣ сюрмаха:
Той пари съ котела сбираше за тѣхъ;
Но попъ Трандафила съ гвоздеи коваха!
И ужъ бѣше страшно, пъкъ не бе ме страхъ,
Азъ треперяхъ само, но не плачахъ веки.

Менъ и други дѣца отведоха съ тѣхъ
И гжжви съдрани увиха на всѣки.

VII.

Въ помашкото село — неznamъ кое бѣ —
Мене ме запрѣха нѣйде подъ земята.
Азъ изъ дупка гледахъ синето небе
И секи день плачехъ за мама, за тата.
Но поганска вѣра да чуя нещяхъ!
По-добрѣ умирахъ, но не ставахъ *Турка*!
Като ни пустнаха пакъ въ Батакъ живяхъ;
Подиръ двѣ години посрѣцнахме Гурка!

VIII.

Тогасъ лошо врѣме и за тѣхъ наста.
Клахме ги и ние, както тѣ ни клаха;
Но нашето село, чичо, запусия,
И татко и мама веке не станаха;
Ти, чичо, не си чулъ заради Батакъ!
А азъ съмъ отъ тамо . . . много е далече. . .
Два дни тукъ гладувамъ, щото съмъ сиракъ,
И трепера малко: зима дойде вече.¹⁾

Слѣдъ потушаването на възстанието,
главнитѣ апостоли: Бенковски, Воловъ и Ка-
блешковъ се страшно отчаяли. Съвѣстѣта ги
постоянно гризѣла, за дѣто хвърлили въ о-
гъня толкова хиляди сѣмейства. Тѣ се оттег-
лили въ планината съ отдѣлни чети, но не
могли да си пробиятъ пѣтъ до Дунава. Бен-

¹⁾ Това стихотворение трѣба да се издекламира отъ единъ
10—12 годишенъ ученикъ, облѣченъ съ скжсани дрешки и съ
сुकано черно калшаче на главата.

ковски билъ нападнатъ и смъртно раненъ отъ
една засада въ Балкана, та се разстрѣлялъ съ
револвера си, за да не падне въ турски рѣ-
цѣ; благородниятъ Воловъ, въ своето отчая-
ние, се хвърлилъ въ вълнитѣ на Янтра, и
прѣкратилъ съ това живота си, а Каблеш-
ковъ си смазалъ самъ главата въ затвора въ
Габрово.

Теглилата въ врѣме на папагюрското
възстание се били толкова голѣми, щото на-
родътъ и до сега не ги е забравилъ, а и дъл-
го врѣме нѣма да ги забрави. Тия тегла сж
увѣковѣчили чрѣзъ създаване на нѣколко
народни пѣсни, въ които народътъ описва
своето грозно положение така:

„Ни посега изгинахме
Отъ керкезе, отъ татаре,
Отъ турски баши-бозуци,
Отъ тиѣ цѣрни цичанье:
Селата ни изпалиа,
Стоката ни закараа,
Челъадта ни изгубиа,
Изгубиа, изтурчина,
Жените ни изробиа;
Това тегло трае ли се?
Тиѣ жалби гледат ли се?
Церковите ни изпалиа,
Свештеници извесиа,
Много народ извесиа
Занданете напжлنيا,
Тежки жени разпираа.
Живи деца извадуѣа.

Това тегло трае ли се?
 Тиѧ жалби гледат ли се?
 По три неса мѣжки деца
 На едниѣ маздрак надеватъ,
 Па ги носат предъ воиската.
 Това тегло трае ли се?
 Тиѧ жалби гледат ли се?¹⁾

Непосрѣдствено слѣдъ панагюрското възстание се повдигнали около 400 души бунтовници отъ търновскитѣ села и се укрѣпили въ дрѣновския мѣнастирь „Св. Арахангелъ.“ Командвани отъ опитния въ военното дѣло Пармакова и отъ неустрашимия попъ Харитона, тия смѣли борци се бранили юнашки нѣколко дена противъ черкезитѣ и башибозуцитѣ. Но когато пристигналъ крѣвожадниятъ Фазлѣ-паша и почналъ да събаря мѣнастиря съ топове, положението на възстанниците станало много опасно. При това поради една непрѣдпазливостъ се запалилъ барутя на бунтовниците, и попъ Харитонъ загиналъ съ нѣколко отъ момчетата, които правѣли въ това врѣме фишеци. Заобиколени отъ всѣкъдѣ, лишени отъ барутъ и заплашвани отъ топовитѣ на Фазлѣ-паша, възстанниците рѣшили да се измъкнатъ отъ полуразрушения мѣнастирь. Божието провидение имъ помогнало. Завалѣлъ снѣгъ, при всичко че е билъ вече мѣсець май. Полуголитѣ черкези и турци прѣмръзнали и не можали да пазятъ всичкитѣ изходи прѣзъ гората и прѣзъ околнитѣ скали. Възползувани отъ това, бунтовниците се раздѣ-

¹⁾ Мин. сб. кн. XIII. стр. 57.

лили на отдѣлни малки чети и съ оружие въ рѣцѣ, сполучили да се промъкнатъ и да се разпрѣснатъ, кой кѣдѣто му видятъ очитѣ, като оставили 110 души мъртви.

Слѣдъ усмиряването на възстанието отъ двѣтѣ страни на Балкана, тъмниците въ Търново, Т.-Пазарджикъ, Пловдивъ, Одринъ и другадѣ се прѣпѣлнали съ затворници, и турцитѣ почнали да бѣсятъ наредъ виновни и невинни. Само отъ Панагюрище били откарани въ Пловдивъ 200 д.. Отъ тѣхъ 147 д. били осѣдени на смъртъ чрѣзъ обѣсване, нѣ това грозно наказание тѣ не прѣтърпѣли, защото европейскитѣ сили, изплашени отъ голѣмитѣ злодѣйства на турцитѣ, заставили цариградския деспотъ, султана, да отмѣни прѣсѣждата на всички, които сѣ били осѣдени на смъртъ за бунтъ противъ държавата. Нѣ прѣди да пристигне тая султанска заповѣдъ, много тѣла висѣли вече по бѣсилкитѣ.

Заплашени отъ жестокоститѣ на турцитѣ много отъ възстанниците не посмѣвали да се възвѣрнатъ въ роднитѣ си мѣста: тѣ се борили съ турски потери въ планината, забѣгнали въ Влашко, били се слѣдъ това съ турцитѣ въ Сръбско-турската война, а слѣдъ нейното прѣкратыване тѣ влѣзли въ Българското опълчение и при Стара-Загора, Шипка и Шейново сѣ се стражавали, като спартанци, като показали нечувано геройство и небивала самоотверженостъ за свободата на своя народъ. — Отъ тия незабравими борци се възвѣрнали слѣдъ войната само 40

—50 души, но по-вечето разбити отъ мъчения и борби.

И така, многоуважаеми граждани и граждани, ето какъ мъжественно сж се борили и сж проливали кръвта си срѣднѣогорскитѣ юнаци прѣзъ 1876 год., за освобождението на Българския народъ отъ вѣковното иго на азиатскитѣ варвари, Османлитѣ. Нека славнитѣ борби и грознитѣ страдания на тия мъченици да ни служатъ за примѣръ. Нека тѣхнитѣ свещени кости винаги да ни напомнятъ за нашия дългъ къмъ недоосвободенитѣ още чести на нашето отечество, Македония и Одринско.

Печатна погрѣшка.

На стр. 32 редъ 9 да се чете 300 вмѣсто 400.

Настоящата книга се намира за продажба
въз книжарницата „Просвѣщение“ на Иванъ Вла-
довъ въ гр. Търново, дѣто ставатъ и поръжките.

На г. г. книжаритѣ се прави отстъпка
35⁰/₀ безъ пощенски разноси.

Не прѣдплатени поръжки не се изпълняватъ.

Цѣна: 30 стот.